

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В статті проаналізовано праці дослідників, присвячені розвитку вищої педагогічної освіти на Україні в період 1985-2003 років. Окреслено основні тенденції, здобутки та проблемні питання розвитку педагогічної думки на Україні.

The article contains the analysis of works of scientists dedicated to the development of higher pedagogical education in Ukraine during 1985-2003. The main tendencies, directions, achievements and problems of this development are characterized.

На сьогоднішній день накопичено значний досвід в теорії та практиці вищої школи. В статті ми розглянемо класифікацію періодів розвитку вищої педагогічної освіти на Україні та динаміку вимог до її модернізації під впливом вимог Болонського процесу.

В останні десятиліття у вітчизняній та зарубіжній педагогіці приділяється значна увага проблемам вищої, зокрема університетської, педагогічної освіти. Цій темі присвячені праці А.М.Алексюк, Є.П.Білозерцева, Л.Г.Коваль, Л.С.Нечипоренко, Л.І.Рувинського, В.В.Сагарди, В.О.Сластьоніна.

Успішно досліджуються питання історії та філософії вищої педагогічної освіти. З цього напрямку існують дослідження В.О.Сухомлинського, С.Г.Гончаренко, О.В.Глузмана, І.А.Зязюна, Н.С.Ладижець, В.І.Лугового, Н.Г.Ничкало, Ф.Г.Панчина, З.І.Равкіна, Ш.Х.Чанборисова,

В.Д.Шадрікова, І.П.Яковлева. Історію і теорію університетської педагогічної освіти за кордоном досліджують Б.Л.Вульфсон, С.А.Головко, З.О.Малькова, І.Б.Марцинковський, М.Д.Нікандров, Л.П.Пуховська, Т.Ф.Яркіна.

Проблему формування професійної готовності вчителя - випускника університету до педагогічної діяльності висвітлюють праці В.А.Кан-Калика, З.К.Каргієвої, С.І.Кісельгофа, Н.В.Кузьміної, С.Б.Мельцер, Н.І.Мешкова, В.А.Семиченко, Е.С.Спіцина, Н.Ф.Тализіної, Г.А.Томілової. Деякі дослідження стосуються розробки окремих питань підготовки в університеті вчителів різних спеціальностей: фізики (Л.А.Мангева, Н.Г.Печенюк, Т.І.Степанова), хімії (Н.М.Буринська), географії (С.Н.Абдувахідов), біології (Е.Г.Кучин), математики (З.О.Шварцман), історії (А.В.Явношан), іноземної мови (Л.А.Ігнатенко). Особлива увага приділяється пошукам шляхів удосконалення навчального процесу у вищій педагогічній школі (А.Н.Верхола, Л.П.Вовк, О.І.Єрьомкін, В.І.Загвязінський, В.Є.Зябкін, В.К.Кучінкас, О.Г.Мороз), організаційних форм, методів і технологій навчання студентів університетів (Л.В.Кондрашова, В.К.Буряк, Т.Ф.Акбашев, А.О.Вербицький, І.С.Дмитрик, А.С.Нісімчук, І.О.Рейнгард), особистісно орієнтованої підготовки студентів до професійної діяльності (О.Г.Асмолов, Бондаревська Є.В., В.О.Якунін, Т.С.Яценко). Намітилися суттєві зрушення в обґрунтуванні різноманітних моделей фахівців університетського типу (А.М.Максимов, В.М.Сагатовський, Є.Е.Смирнова, Н.Ф.Тализіна, П. А. Шавір).

Дослідники історії вищої педагогічної освіти на Україні О.О.Любар, В.К.Майборода, М.Г.Стельмахович, О.В.Сухомлинська визначають декілька основних етапів в її розвитку.

Основними методами існуючих періодизацій виступають: конкретно-історичний, порівняльно-історичне тлумачення джерел, типологізація, ретроспективний аналіз педагогічних явищ, фактів і подій, класифікація фактичного матеріалу й теоретичне узагальнення його показників, статистична кореляція, культурно-антропологічний та цивілізаційний методи [5,49].

Перший етап обіймає початок 20-х та першу половину 30-х років. Характерною особливістю цього етапу стали: створення власної оригінальної системи освіти, в основі якої лежали професіоналізація та соціальний захист дитинства, розбудова національного змісту навчання і виховання.

З 1931 року починається згортання специфіки й оригінальності української системи середньої освіти в Україні й її централізація з єдиним центром у Москві.

Другий етап розвитку вищої педагогічної освіти тривав від середини 30-х до початку 60-х років. Вища педагогічна освіта розвивається за чітко визначеними правилами: в теоретичному плані – аналіз і педагогічне коментування творів класиків маркізму-ленінізму, в методичному жодного відхилення від інструкцій.

Виключенням є розвиток теорії в педагогічній системі, яку розробив А.Макаренко з її центральними ідеями соціальних засад, колективіського виховання та свідомою дисципліною.

У воєнні і перші повоєнні роки широко рекламуються національні герої, пропагується народна культура. З цього моменту і майже до кінця існування СРСР офіційною владою широко використовуються патріотичні національні почуття й устремління, дається офіційний дозвіл на їх прояв у вузьких рамках фольклорно-етнографічного спрямування.

Наступний етап - початок 60-х - 1985 рр. Найбільш значною постаттю у педагогіці цього часу став В.О.Сухомлинський, який виступив проти авторитарно-догматичного виховання та схоластичного, відірваного від життя, змісту освіти.

У 1985 році в країні почали відбуватися кардинальні зміни, які проходили під гаслом “перебудови”. Гостре невдоволення існуючим станом справ як у педагогічній науці, так і у шкільній практиці вилилося в потужний загальносоюзний педагогічний рух під назвою “педагогіка співробітництва”, в якому брали участь і українські педагоги О.Захаренко, В.Шаталов, М.Гузик, Т.Сірик.

В педагогічній думці відбувається критичне переосмислення розвитку педагогічної думки в Радянському союзі. Вперше після довгих років замовчування прозвучали

заборонені імена і факти, що стосуються розвитку освіти і культури в Україні, відкривалися “білі плями” історико-педагогічного процесу.

Розбудова незалежної Української держави створила сприятливі умови для розвитку української педагогіки. Україна одним з перших прийняла Закон “Про освіту”(1991р.). Після чого були створені нормативні документи, які становлять правову базу функціонування системи освіти.

На шляху розбудови державності в українській школі відбуваються кардинальні змін. Нова соціально-економічна ситуація вимагає і нових підходів до підготовки майбутніх вчителів. Змістився акцент підготовки студентів з предметного до гуманітарного. Піднявся престиж університетської освіти з появою ряду нових університетів чи реорганізацією колишніх інститутів. Всього по Україні засновано понад 40 нових університетів як класичних так і галузевих [4,442]. Прагнення до розвитку автентичної педагогіки зумовило створення приватних інститутів та університетів.

З другої половини 90-х років ХХст., починає вирішуватися питання про приєднання українського освітнього простору до загальноєвропейського. Проблемі вступу України до держав - учасниць Болонського процесу присвячено значну кількість наукових праць, статей В.Кременя, В.Андрушенка, В.Журавського, М.Полякова, Ю.Рудавського, Ю.Якименка, Ю.Сухарнікова, В.Скняря, О.Литвина.

Україна має намір вступити до Болонської співдружності у 2005 році, але для цього українську вищу школу необхідно реформувати і максимально наблизити до європейської, адже Болонський процес спрямований на створення єдиного загальноєвропейського освітнього і наукового простору, вироблення єдиних критеріїв і стандартів освіти.

Треба докласти чимало зусиль, щоб на наступній конференції міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу у травні 2005 р. у м. Бергені (Норвегія) Україна долучилась до повноправних учасників Болонського процесу.

Щоб досягти поставленої мети, нам потрібно здійснити важливі кроки:

- впровадження двоциклового навчання (бакалавр 3-4 роки і магістр – 2 роки), при цьому, як і в усіх країнах Європи, потрібно знайти прийнятні для роботодавців диверсифікації програм підготовки бакалавра і магістра;
- впровадження системи кредитних одиниць;
- впровадження ,з урахуванням прийнятих пропозицій фундаментальної і профільної підготовки європейського зразка і додатка до диплому;
- забезпечення ефективного контролю за якістю освіти;
- забезпечення високого рівня академічної мобільності студентів, викладачів, науковців;
- узгодження з роботодавцями питань працевлаштування випускників, особливо, на рівні бакалаврів (і таке доручення є в Указі Президента України від 17 лютого 2004 року);
- системне і сучасне законодавче забезпечення функціонування системи освіти і науки [3,9].

Модернізація системи освіти в Україні (Закон “Про освіту” та низка нормативних актів Міністерства освіти та науки) має деякі спільні ознаки з Болонським процесом (введення ступеневої освіти), але за більшістю напрямків йому не відповідає [2,5]. Це пов'язано з тим, що вихідні концепції такої модернізації не були зорієнтовані на інтегрування національної системи освіти в європейський простір. Вони більшою мірою мали “внутрішній ” характер і переважно зводилися до “прилаштування” системи вищої освіти до нових внутрішніх реалій. На сучасному етапі концепцію реформування вищої освіти слід докорінно переглянути і створити програму послідовного її зближення з європейським освітнім і науковим простором.

Водночас орієнтація на Болонський процес не має приводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, її стан треба глибоко осмислити, порівняти з європейськими критеріями стандартів, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі.

Високий рівень фундаментальної і професійної підготовки, що дають наші університети, давно визнала Європа, але це має нас уберегти від того, щоб перетворитися на дешевих експортерів знань і наукових надбань, які тією чи іншою мірою

визначають ступінь національної безпеки країни. Насамперед ми маємо відстоювати наші національні інтереси, як це роблять усі держави – учасниці Болонського процесу.

Болонська декларація побудована не на перевазі чи домінуванні якоїсь країни, а на обговоренні, пошуку консенсусу між різними країнами.

Болонський процес – це процес розпізнавання однієї системи іншою на європейському просторі. Якщо майбутнє України пов'язане з Європою, то неможливо і надалі стверджувати, що Болонський процес має для нас лише просвітне та пізнавальне значення [1,8].

Враховуючи зміни, що сталися у вищій педагогічній освіті, ми виділяємо 1985-2003 роки, як становлення сучасного етапу розвитку української педагогічної думки в рамках ще радянського дискурсу, а починаючи з 1991 року – під час розбудови незалежної Української держави.

Аналізуючи літературу, що присвячена розвитку вищої педагогічної освіти в період 1985-2003 років можна зробити висновок, що дослідники намагаються дослідити всі аспекти змін, що торкнулися вищої педагогічної освіти в зазначений період. Найбільш гострими питаннями дослідження розвитку вищої педагогічної освіти постають проблема вироблення єдиної періодизації історії вищої педагогічної освіти та модернізація вимог до вищої педагогічної освіти з урахуванням сучасних соціально-економічних змін на Україні, та поступова інтеграція українського освітнього простору до загальноєвропейського.

Література

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу// Вища освіта України.- 2004.-№1.-С.5-9.
2. Закон України про освіту//Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське видання.,2002.- С.3-29.
3. Кремень В. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство. Доп.на підсумковій колегії МО

і науки України (27.02.04р., м. Одеса) // Вища школа.-2003.-
№6. - С.3-23.

4. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки. – К.: Знання., 2003-449с.
5. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003 – 67с.